

# ΝΕΟΛΟΓΟΥ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ, ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΑΡΙΘΜΟΣ 16.

ΤΟΜΟΣ Β'.

7 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1893.

## ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

### ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ.<sup>1</sup>

Καίτοι, ὡς ἐν τῷ προγράμματι τῶν δημοσίων διαλέξεων ἔχει ἀναγραφῇ, προϋτιθέμεθα κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην νὰ πραγματευθῶμεν περὶ Εὐριπίδου, καὶ τοῦτο ἵνα συνεχίσωμεν τὸ θέμα τῶν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος διαλέξεων ἡμῶν, οὐχ ἥττον ἐπειδὴ κατὰ τὸ ἐνεστὸς Συλλογικὸν ἔτος ἀνεκινήθη ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ζήτημα μεγίστης σπουδαιότητος καὶ ἐνδιαφέροντος κοινοῦ, καλὸν ἐκρίναμεν ὅπως, τὸ περὶ Εὐριπίδου θέμα εἰς ἄλλην τινὰ ἀναβαλόντες εὐθετον ὦραν, πραγματευθῶμεν ἥδη περὶ τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐξετάζοντες αὐτὴν, τὸ γ' ἐφ' ἡμῖν καὶ ὡς οἷόν τε συνοπτικῶς, ὑπὸ τὴν διπλὴν αὐτῆς μορφήν, ἥτοι τὴν τε τῶν λογίων γλώσσαν καὶ τὴν κοινῶς καθωμιλημένην, ἀνερευνῶντες τὴν ἀρχὴν καὶ καταγωγὴν αὐτῆς, τὴν σχέσιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν καὶ Βυζαντιακὴν, ρίπτοντες δ' ἐν βλέμμα ἐπὶ τὴν ἐνεστῶσαν αὐτῆς κατάστασιν καὶ παρέχοντες οὕτω σαφεῖ ὡς οἷόν τε καὶ χαρακτηριστικὴν τῆς καθ' ἡμᾶς γλώσσης καθόλου εἰκόνα νὰ προεικάζωμεν ὅποιον δύναται ν' ἀποδῇ τὸ μέλλον αὐτῆς, ἂν τῆς δεούσης τύχῃ παρ' ἡμῶν καλλιέργειας τε καὶ ἀναπτύξεως. Καὶ ἡμεῖς μὲν ὅσον ἐνεσθι θέλομεν προσπαθῆσθαι σιμφῶνως τῇ ἐπιστημονικῇ ἀληθείᾳ καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἱστορικῆς ἐρεῦνης νὰ πραγματευθῶμεν τὸ περὶ οὗ πρόκειται ὁ λόγος θέμα, τῷ φιλοκάλῳ δὲ καὶ φιλομούσῳ ἀκροατηρίῳ ἐναπόκειται ὅπως δεόντως κρίνῃ περὶ τοῦ βασιμίου ἢ ἀδασίμου τῶν σκέψεων καὶ θεωριῶν, ἃς θέλομεν ἀναπτύξῃ. Ἐξαιτούμενοι δὲ συγγνώμην, ἂν μεθ' ὅλας τὰς δυνατότας ἡμῶν προσπαθείας δὲν ἐπιτρέψῃ τὸ βραχὺ τοῦ

χρόνου ὅπως προσκόντως διεξαχθῇ ζήτημα μεγίστην κεκτημένον σπουδαιότητα καὶ σημασίαν, πεποιθήμεν, ὅτι εὐμενῆς πάντως καὶ ἐπιεικὴς ἔσται ἡμῖν ἡ κρίσις· ἐφ' ᾧ καὶ θερμὰς ἐκ τῶν προτέρων ἀπονέμεμεν εὐχαριστίας τοῖς πᾶσιν.

Ἐκαστος ἐστὶν ἐλεύθερος νὰ φρονῇ ὅ,τι βούλεται, ἕκαστος δύναται νὰ ἔχῃ ἰδίαν ἀρχὰς καὶ ιδέας περὶ οἵουδήποτε ἀντικειμένου, ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἕκαστος ἔχει ἐλευθέραν τὴν ἐκλογὴν τούτων ἢ ἐκείνων τῶν ἀρχῶν καὶ ιδεῶν ἐτέρου τινός, κριτήριον τοῦ ὀρθοῦ ἢ μὴ ὀρθοῦ τῶν ὑπὸ τινος ἄλλου ἐκφραζομένων σκέψεων καὶ ιδεῶν ἐστὶ βεβαίως ἡ ὑπὸ ὅλως ἀντικειμενικὴν καὶ αὐστηρῶς ἐπιστημονικὴν ἐποψὴν βάσανος καὶ μελέτης αὐτῶν καὶ ἡ ἀντιπαράθεσις καὶ σύγκρισις αὐτῶν πρὸς ἄλλας ἥττον ἀληθεῖς ἢ καὶ ὅλως πεπλανημένας καὶ στρεβλάς. Εὐνόητον ἐπομένως τυγχάνει, ὅτι ὑπὸ τοιαύτην ἐποψὴν ἀπαραίτητος ἀποδαίνει καὶ ἡ τοῦ ἐσφαλμένου καὶ μὴ ὀρθοῦ ὑπαρξίς· ναί! καὶ τὸ ψεῦδος καὶ ἡ πλάνη τοῦλάχιστον ἀρνητικῶς εἰσι πολλάκις ὠφέλιμα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπαραίτητα, τὸ μὲν διότι ταῦτα πολλάκις παρέχουσιν ἀφορμὴν πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀληθείας,<sup>1</sup> ἥτις καὶ πράγματι ἀνακαλύπτεται πολλάκις μετὰ θριάμβου, τὸ δὲ διότι ἡ ὑπαρξίς καὶ τούτων ἐτι μᾶλλον ἀναδεικνυσι τὴν ἀλήθειαν, ἐτι μᾶλλον ἐξαίρει τὴν δύναμιν καὶ ἀξίαν τοῦ ὀρθοῦ καὶ ἀληθοῦς. Πρὸς ἐπιβεβαιώσιν τῶν λόγων τούτων πλεῖστα ὅσα δύναται τις νὰ προβάλῃ παραδείγματα: Ἡ καθ' ἑκάστην πείρα λ. χ. διδάσκει, ὅτι ὁ ἐκ πτωχῶν πλούσιος γινόμενος γινώσκει καλῶς τί ἐστὶ πενία, τίνα τὰ δεινὰ αὐτῆς, καὶ ἐλεεῖ τοὺς πένοντας κάλλιον παντὸς ἄλλου μηδαμῶς τὰς πικρίας τῆς πενίας δοκι-

1) Ἀξιοσημεῖωτο: ἐνταῦθα οἱ ἐξῆς λίαν ἐπιτυχεῖς στίχοι τοῦ Friedrich Rückert:

Das sind die Weisen,  
Die durch Irrtum zur Wahrheit reisen,  
Die bei dem Irrtum verharren,  
Das sind die Narren.

1) Διζέξεις, γενομένη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ τῇ 10 ἰανουαρίου.

μάσαντος. Ἄν πανταχοῦ πλήρης ἐπεκράτει δικαιοσύνη καὶ ἀρετὴ, ἢ δ' ἀδικία καὶ κακία ἦσαν παντελῶς ἄγνωστα τοῖς ἀνθρώποις, τότε βεβαίως οὐδεμία ἀμιγλὰ ἦθελεν ὑπάρξει ἐν τῇ κοινωνίᾳ, οὐδεμία συναισθησις τῆς ἀξίας τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀρετῆς, οὐδὲν ἄθλον αὐτῶν, οὐδεμία ἠθικὴ ικανοποίησις. Οὕτω καὶ ἂν δὲν ἐξεφράζοντο προσέτι ιδεαί καὶ θεωρίαι ἐν μέρει πεπλανημέναι ἢ καὶ ὅλως ἐσφαλμέναι, βεβαίως αἱ ἀναιροῦσαι αὐτὰς ὀρθαί καὶ ἀληθεῖς δὲν ἦθελον διαλάμψῃ ὡς τοιαῦται, δὲν ἦθελον τύχῃ τῆς δεούσης γενικῆς ἐκτιμήσεως, δὲν ἦθελον κινήσῃ τὸν προσήκοντα τῶν πάντων θαυμασμόν. Ἐν τῇ τοιαύτῃ δὲ τῶν πραγμάτων ὁχέσει ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι ἀληθὺς εὐτυχὴς ἐστὶν ἐκεῖνος, ὅστις γινώσκει ν' ἀνευρίσκει πάντοτε καὶ ἐκτιμᾷ δεόντως τὸ ἀληθές, τὸ ἀγαθὸν καὶ καλόν. Δι' αὐτῶν ἀνυψοῦται πρὸς τὴν πηγὴν πάσης ἀληθείας, παντὸς ἀγαθοῦ καὶ καλοῦ καὶ προσεγγίζει πρὸς τὴν ὑψίστην τελειότητα.

Καὶ ταῦτα μὲν προεισαγωγικῶς, ἐπιληψόμεν δ' ἡδὲ τοῦ κυρίου ἡμῶν θέματος. Πρὸς τοῦτο ἀνάγκη ν' ἀρξώμεθα ἀπὸ τῆς πρώτης πηγῆς, τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, ἀπὸ δ' εἰπωμέν τινὰ περὶ αὐτῆς καθόλου, περὶ τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου ἐν μέρει, περὶ τῆς κοινῆς καὶ περὶ τῆς Βυζαντιακῆς γλώσσης, νὰ μεταδῶμεν ἐπὶ τὴν καθ' ἡμᾶς νέαν ἑλληνικὴν, περὶ ἧς καὶ κυρίως ὁ λόγος :

Ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς γραφῆς σπουδαίας ὑπέστη γλωσσολογικὰς μεταβολάς. Ἀπαντῶμεν δ' αὐτῇ ἐν τῇ τελειότητι αὐτῆς τὸ πρῶτον ἐν τοῖς ὀμηρικοῖς ἔπεσι, τῷ πρώτῳ τούτῳ σπουδαίῳ τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας προϊόντι. Περὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῆς ὁ Κούρτιος λέγει : « Ἡ κατασκευὴ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐστὶ τὸ πρῶτον ἱστορικὸν τῶν Ἑλλήνων ἔργον. Τὸ δ' ἔργον τοῦτο ἐστὶ τεχνικόν· διότι ἐξ ὧν τῶν ἀδελφῶν γλωσσῶν δεόν νὰ θεωρῆται ἡ ἑλληνικὴ ὡς τεχνούργημα ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτῇ διήκοντος πνεύματος πρὸς ἀρμονίαν καὶ τελειότητα τῶν φθόγγων, πρὸς καθαρότητα τοῦ τύπου, πρὸς νόμον καὶ ὁργανισμόν ». Καὶ ταῦτα μὲν παρατηρεῖ λίαν ὀρθῶς ὁ σοφὸς οὗτος Γερμανός· ἂν δὲ τὸ ὑλικὸν τῆς γλώσσης ταύτης, ὥσπερ τὸ σύνολον αὐτῆς, ἢ ἀξιοθαύμαστον ὑπὸ τὴν ἐποψὶν τοῦ πλούτου τῶν τύπων, τοῦ κάλλους, τῆς καθαρότητος καὶ διαυγείας τοῦ σχηματισμοῦ, οὐδεμία οὐδέποτε γλῶσσα ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ τὸ πνεῦμα, ὅπερ ζῳοποιεῖ τοὺς τύπους τούτους, ῥυθμίζει αὐτοὺς καὶ ἐμπνέει αὐτοῖς ζωὴν. Ὑπὸ τὴν ἐποψὶν ταύτην ἀνυπερβλήτως ἐστὶν ἡ ἑλληνικὴ σύνταξις. Ὁ δὲ Herder (Ἰδεαί εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος, μέρος 3 σελ. 170 κ. ἐξῆς) περὶ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς μυθολογίας καὶ ποιήσεως τὸν λόγον ποιούμενος λέγει : « Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσά ἐστὶν ἡ μᾶλλον μεμορφωμένη ἐν τῷ κόσμῳ, ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία ἡ πλουσιωτάτη καὶ ὡραιότατη ἐπὶ τῆς γῆς, ἡ ἑλληνικὴ ποίησις ἐπὶ τέλους ἡ τελειοτάτη ἐν τῷ εἶδει αὐτῆς, ἂν ταῦτα πάντα ἐξετάσῃ τις ἀναλόγως τοῦ τόπου καὶ τῆς ἐποχῆς. Τίς λοιπὸν παρέδωκε τοῦτοις τοῖς πάλοι ποτὲ ὁμοῖς φύλοις τοιαύτην γλῶσσαν, ποίησιν καὶ πλαστικὴν σοφίαν ; Ὁ δαίμων τῆς φύσεως παρέδωκεν αὐτοῖς ταῦτα, ἡ χώρα αὐτῶν, ὁ τρόπος τοῦ βίου αὐτῶν, ἡ ἐποχὴ αὐτῶν, ὁ τρόπος τοῦ

βίου αὐτῶν, ἡ ἐποχὴ αὐτῶν, ὁ φυλετικὸς αὐτῶν χαρακτήρ. Αἱ ἀρχαὶ ἐξ ὧν προῆλθεν ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπῆρξαν ἀκατέργαστοι, περιεῖχον ὅμως αὐταὶ ἥδη τοὺς πυρῆνας τοῦς ἀπαιτουμένους πρὸς παραγωγὴν παντός, ὅ,τι ἔδει καὶ ἠδύνατο νὰ παραχθῇ ἐξ αὐτῆς. Οὐδὲν ἱερογλυφικὸν κακόστοχον ἔργον ὑπῆρξεν αὐτῇ, οὐδεμία σειρά ἐκφερομένων ἰδιαίτερων συλλαβῶν, ὡς αἱ ἐκεῖθεν τῶν Μογγολικῶν ὁρέων γλῶσσαι . . . ἡπιώτερον συνεδέοντο αἱ λέξεις, οἱ τόνοι ἐκανονίζοντο πρὸς τὸν ρυθμόν, ἡ γλῶσσα ἔργεεν ἐν πλήρει ρεύματι, αἱ εἰκόνες αὐτῆς ἐν τερπνῇ ἀρμονίᾳ ἀνυψοῦντο μάλιστα μέχρις εὐρυθυμίας χοροῦ. Καὶ τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ μόνον ἐκεῖνο τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐκτύπωμα, ὅπερ δὲν ἐξεπείσθη ὑπὸ νόμων ἐνεῶν, ἀλλὰ προῆλθεν εἰς μέσον διὰ μουσικῆς καὶ χοροῦ, δι' ᾧδῆς καὶ ἱστορίας, ἐπὶ τέλους διὰ στωμύλου ἐλευθέρας συγκοινωνίας πολλῶν φυλῶν καὶ ἀποικιῶν ὡς ζῶσα τῆς φύσεως μορφή ».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καθόλου, ἴδωμεν δ' ἡδὲ καὶ τὰς κυριώτερας αὐτῆς διαλέκτους : « Ὡς περὶ πᾶσαι αἱ γλῶσσαι, ὧν τὰ ὅρια ἐκτείνονται ἐπὶ μακρὰ διάφορα τοπικὰ διαμερίσματα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς γεωγραφικῆς θέσεως, τοῦ κλίματος καὶ τῶν λοιπῶν ὑφίστανται παραλλαγὰς τινὰς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον σπουδαίας, οὕτως ἔσχε καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα διαφόρους διαλέκτους, ὧν αἱ κυριώτεραι ἐν ἐποχῇ ἱστορικῇ ἦσαν τρεῖς : ἡ Αἰολικὴ (ἐν Βοιωτίᾳ, Θεσσαλίᾳ, Μακεδονίᾳ καὶ ταῖς Αἰολικαῖς τῆς Μ. Ἀσίας ἀποικίαις), ἡ Δωρικὴ (ἐν Δωρίδι, ἀπὸ δὲ τῆς μεταναστεύσεως τῶν Δωριέων ἐν τῷ πλείστῳ τῆς Πελοποννήσου μέρει, ἐν Κρήτῃ, Σικελίᾳ, κάτω Ἰταλίᾳ καὶ ταῖς Δωρικαῖς ἀποικίαις ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν παραλίων τῆς Μ. Ἀσίας) καὶ ἡ Ἰωνικὴ τὴν ἀρχὴν αὐτῆς τῷ λαμπρῷ τῆς Ἰωνίας οὐρανῷ ὀφείλουσα. Ταῖς τρισὶ ταύταις διαλέκτοις, αἵτινες ἥδη ἐπὶ τῶν μεγάλων ἑλληνικῶν μεταναστεύσεων εἶχον ἀναπτύχθῃ, προστεθὲν δὲ τετάρτη διάλεκτος ἡ Ἀττικὴ ἢ Ἀθηῖς, ἥτις πρὶν δὲν διέφερεν οὐσιωδῶς τῆς Ἰωνικῆς. Ἡ τετάρτη αὕτη διάλεκτος κατέχει τὸ λαμπρόν μέσον ἰσταμένη μεταξὺ τοῦ τραχέος τοῦ Δωρικοῦ καὶ τοῦ ἀπαλοῦ τοῦ Ἰωνικοῦ, διακρίνεται δὲ καὶ διὰ τοῦ στρογγύλου ἐν τῷ σχηματισμῷ τῶν τύπων ὡς καὶ διὰ τῆς εὐστροφίας καὶ εὐκαμψίας τῶν συντακτικῶν συνδυασμῶν. Ὡς τοιαύτη ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος διεδόθη, ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην καὶ σήμερον ἐτι μεγίστην κέκτηται σημασίαν, διότι χρησιμεύει ὡς ἡ βᾶσις τῆς σπουδῆς τῆς ἑλληνικῆς διὰ τὸν περισωθέντων συγγραμμάτων ἐξόχων Ἀττικιστῶν. Καὶ οὕτω μὲν εἶχεν ἡ γλῶσσα καθόλου ἐφ' ὅσον τὸ ἔθνος πλήρη διετήρει τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτοῦ, ὅτε ὅμως ἡ Ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία ὑπέκυψε τῷ βασιλεῖ τῆς Μακεδονίας, ἔκτοτε πλέον ἐξέλειπεν ὁ πλοῦτος τῶν διαλεκτικῶν ἀποχρώσεων καὶ ἡ γλῶσσα ὡσαύτως, ὥσπερ οἱ λοιποὶ τοῦ ἐθνικοῦ βίου κλάδοι, ὑπῆκουσε τῇ ἀρχῇ τῆς ἰσοπεδώσεως, πρῶϊμωτάτα μὲν ἡ Ἰωνικὴ, βραδύτατα δ' ἡ Δωρικὴ διάλεκτος. Ἐν τῇ Μακεδονικῇ αὐτῇ συνήθης γλῶσσα ἦν ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος καὶ ὡς ἐκ τούτου κατέστη αὕτη ἡ συνήθης γλῶσσα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν εὐπαιδευτῶν τάξεων, ἡ γενικῶς παραδεχόμενη πρὸς γραφὴν γλῶσσα. Βαθυμῶδον



δὲ τοσοῦτον ὑπερέσχον τῶν διαλεκτικῶν στοιχείων τὰ Ἀττικά, καὶ μάλιστα ἐπὶ Χριστοῦ, ὥστε ἡ Ἀττικὴ κατέστη κοινὴ, ἀφ' οὗ ἐπὶ τέλους ἐξέλιπον σχεδὸν ἅσαι αἱ διάλεκτοι. Ἐννοεῖται ὅτι πρὸς ἐπικράτησιν τῆς Ἀθίδος τὰ μάλιστα συνετέλεσε καὶ τοῦτο, ὅτι αἱ Ἀθηναὶ ὑπῆρξαν τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς νομοσύνης, ἡ ἐστία τῶν γραμμάτων καὶ πάσης σοφίας.

Ἄλλ' ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς τοιαύτης γενικῆς αὐτῆς διαδόσεως, ἕνεκα τοῦ διεθνοῦς αὐτῆς χαρακτῆρος ἐπόμενον ἦν ὅπως ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἀπολέσῃ μέρος τῆς ιδιορρυθμίας αὐτῆς, προσλάβῃ δὲ τοὺν ἀντίον νέαν καὶ ἐν μέρει ξένα στοιχεία. Φυσικὴ δὲ ἁμεσος τοῦτου συνέπεια ἦν ὅπως ἐξ αὐτῆς προέβη ἡ κοινὴ ἢ ἡ ἑλληνικὴ, ἥτις καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα χρόνοις ὑπῆρξεν ἡ γλῶσσα τῆς γραφῆς. Μόνον ἰδιαίτεροι συγγραφεῖς, πρὸ πάντων δὲ οἱ οὕτω καλούμενοι σοφισταὶ τοῦ Β' μ. Χ. αἰῶνος, ὡς ἰδίως Λουκιανὸς ὁ Σαμοδαεὺς, ἀπεπειράθησαν ἵνα ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς Ἀττικῆς γλῶσσης καθαρότητα. Σημειωτέον δ' ὅτι πρὸς τῇ κοινῇ ταύτῃ τῶν λογίων γλῶσση ὑφίσταντο συγχρόνως δύο νέαι διάλεκτοι, ἡ Μακεδονικὴ καὶ ἡ Ἀλεξανδρινή, αἵτινες ὅμως μόνον δημῶδεις γλῶσσαι ἔμειναν χωρὶς ν' ἀνυψωθῶσιν εἰς τὴν ἐντεχνον γλῶσσαν τῆς λεπτότερας καὶ ὑψηλοτέρας φιλολογίας. Ἀμφότεραι αὗται διαφέρουσι σπουδαίως τῆς χυδν γλῶσσης καὶ δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς παραφθοραὶ τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς γλῶσσης, διότι οὐ μόνον πλῆθος ξένων, βαρβαρικῶν καὶ ἀπνοχαιωμένων λέξεων προσέλαβον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς φθόγγοις καὶ σχηματισμοῖς ἀφῆκαν νὰ εἰσδύσῃσι μεγάλα μεταβολαί. Καὶ ἡ μὲν πρώτη προῆλθεν ἐκ τῆς μίξεως τῆς κοινῆς ἑλληνικῆς μετὰ τῆς Μακεδονικῆς καὶ σὺν τῇ Μακεδονικῇ κυριαρχίᾳ διεδόθη εἰς τὰ ὑποδουλωθέντα βάρβαρα ἔθνη, ἐξ ὧν καὶ πολλὰ προσέλαβεν, ἡ δὲ τελευταία, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπικρατήσασα δημῶδης γλῶσσα, ἐσχηματίσθη ἐκ τοῦ μίγματος ἀττικῶν καὶ μακεδονικῶν στοιχείων μετὰ ἰουδαϊκῶν καὶ αἰγυπτιακῶν, ὑπῆρξε δὲ διάφορος τῆς χυδν γλῶσσης. Ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ μετεγλωττίσθη ὑπὸ τῶν ἐδδομικόνων τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ. Καὶ οἱ τῆς Νέας Διαθήκης συγγραφεῖς, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες ἐν μέρει ταύτης ἐκοιμίσαντο χρῆσιν.

Σὺν τῷ χρόνῳ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον παρηλλαγνὴν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, διότι οὐ μόνον παρεδέξατο μέγαν ἀριθμὸν ξένων ἐκφράσεων, ἀλλὰ καὶ ἀπέβαλεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν γνῶσιν τῆς ὀρθῆς τῶν λέξεων χρήσεως, τῶν γραμματικῶν τύπων καὶ συντακτικῶν πλοκῶν. Ἡ διατάραξις δὲ καὶ παραλλαγὴ αὕτη παρατηρεῖται τὰ μάλιστα ἐν τοῖς ἔργοις τῶν Βυζαντιανῶν συγγραφέων τοῖς ἐπὶ τῆς ἀλώσεως γεγραμμένοις. Ἐκ ταύτης

1) Λέγομεν σχεδὸν ἅσαι διότι, ἂν ἔτι καὶ νῦν περιώζεσται ἡ Τσακωνικὴ διάλεκτος ὡς Ἀωρικὴ, περιεῖχε βεβαίως τότε πολλὰ πλείους καὶ καθαρωτέρους Λακωνισμούς, ἂν ἔτι καὶ νῦν ἡ διάλεκτος τοῦ Πόντου περιεῖχε ἱκανοὺς Ἰωνισμούς, τοιοῦτοι ὑπῆρχον βεβαίως τότε πολλὰ πλείους ἐν αὐτῇ καὶ καθαρώτεροι, τίς δὲ οἶδεν ἂν καὶ ἀλλαχοῦ ἀνακαλύψῃ ἢ ἔρευνα ἐτέρους διαλεκτικούς ἰδιωτισμούς, σπουδαίους, εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἀναγομένους;

λοιπὸν τῆς σχεδὸν παντελῶς παρεφθαρμένης καὶ πολλὰ ξένα στοιχεία βαθμυδὸν προσλαβούσης ἑλληνικῆς ἀνεπτύχθη ὁσμέραι ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐπειδὴ ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἀπὸ τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας κατέστη τὸ κοινὸν διαφθῶν ἐθνῶν καὶ λαῶν ὄργανον, οὐδὲν τὸ παράδοξον, ὅτι αὕτη πρὸ πάντων μεταξὺ ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλῶσσων πολλὰς ὑπέστη ποικιλίας καὶ μεταβολὰς ἀναλόγως τῆς διαφθῶν τῶν ἐθνῶν καὶ λαῶν τούτων φύσεως, τοῦ ἰδιαίτερου παρ' αὐτοῖς τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι, τῆς μυθρικῆς αὐτῶν γλώσσης τῶν σχέσεων, τῆς χώρας καὶ τοῦ κλίματος αὐτῶν καὶ ἐν γένει ἀναλόγως τοῦ ἰδιορρυθμοῦ αὐτῶν βίου. « Ἀλλ' ἐνῶ, παρατηρεῖ ὀρθότατα ὁ σοφὸς καθηγητὴς κ. Γ. Χατζιδάκης (ἴδ. Τὰ κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς Πεντηκονταετηρίδος τοῦ ἑθνικοῦ Πανεπιστημίου. δελ. 123), ἐνῶ αἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ, Αἰγύπτῳ καὶ πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης προκίπτουσαι ποικιλίαι καὶ μεταβολαὶ αὗται ἐγένοντο ὁσμέραι μείζονες, αἱ ἐν τῇ Ἑλλάδι καὶ ταῖς παλαιότεραις ἀποικίαις διάλεκτοι κατεφθροῦντο ὡς χωρικά ἀπαιδευτῶν ἰδιώματα καὶ ἐφθινον καὶ ἐξηφανίζοντο, ἐπειδὴ τὸ ἔθνος γένόμενον κοσμοπολιτικὸν οὔτε ἀγάπην πλέον εἶχε πρὸς τὰ ἰδιαίτερα τῆς χώρας αὐτοῦ γνωρίσματα καὶ ἡκίστα πάντων πρὸς τὰς διαλέκτους αὐτοῦ, οὔτε ἠδύνατο εὐκόλως νὰ διατηρήσῃ αὐτὰς ἐν τῇ ἀναστατώσει ἐκείνῃ καὶ μεταναστεύσει. Ἐπεκράτησε λοιπὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐλαττώσεως τούτων καὶ ἐπιδόσεως ἐκείνων μεγάλη περὶ τὴν γλῶσσαν ταραχὴ ἐν τοῖς Ἑλλησιν ὡς λαοῦσι πλῆθυσιν. Ἐθνος δ' ὅμως φιλομαθὲς καὶ εὐκίνητον, ὅπως οἱ τότε Ἕλληνες, εἶχον ἀνάγκην ἐνιαίας γραπτῆς γλῶσσης πρὸς εὐκολωτέραν καὶ ταχύτεραν ἐπικοινωνίαν κατὰ τὰς ποικίλας φάσεις τοῦ βίου. Ἐντεῦθεν ἐτράπη, ὅπως ἦτο φυσικόν, ἐπὶ τὰ στοιχεία ἐκεῖνα τῆς Ἀττικῆς διαλέκτου, ἅτινα ὡς μὴ ὑπερβαλλόντως διάφορα, οὐ μόνον εὐπροσάρμοστα πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας ἦσαν, ἀλλὰ καὶ γνωστότερα πῶς εἶχον καταστῆ καὶ κοσμοπολιτικά. Οὕτω περὶ τὰ μέσα τοῦ Β' π. Χ. αἰῶνος βλέπομεν παρὰ Πολυδίῳ γλῶσσαν γραπτὴν ἐκ τοιοῦτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον στοιχείων ἀπληρτισμένην, ἥτοι ἐπὶ καθόλου Ἀττικῶν βάσεων ὡς πρὸς τοὺς τύπους καὶ τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων σθηριζομένην, καίπερ πάμπολυ τῆς Ἀττικῆς χάριτος καὶ δυνάμεως καὶ τῶν τοιοῦτων ἀφίσταμένην. Δυστυχῶς ἡ φάσις αὕτη τῆς πανελληνίου γλῶσσης οὐ μόνον δὲν ἔτυχε μεγάλων καλλιεργητῶν καὶ δὴ δὲν ἐχρησίμευσεν ὡς ὄργανον ἔργων εἰας καὶ διαδόσεως μεγάλων ἀληθειῶν καὶ γνώμων, ἀλλὰ καὶ σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι μετὰ πλείονων ξένων στοιχείων ἀνεμυγνύετο καὶ τῆς ἀρχαίας καθαρότητος ὁσμέραι ἀφίστατο (πρὸβλ. Νέαν Διαθήκην). Παρὰ ταύτην μάλιστα ἐγένετο χρῆσις καὶ τοπικῶν ἰδιωμάτων π. χ. ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνθα μετεφράσθη ἡ Παλαιὰ Διαθήκη καὶ ἐγράφησαν οἱ πολυπληθεῖς πάπυροι παρέχοντες εἰκόνα φρικτὴν, ἀλλ' ἀληθεῖ τοῦ τότε ἐν Αἰγύπτῳ λαλομένου ἑλληνικοῦ λόγου.

Ἀπέναντι δὲ τῆς πτωχῆς κατὰ τὰ συγγράμματα καὶ ἀναμίκτου ταύτης γλῶσσης ἴστατο πάντοτε

» θέλγουσα ἢ εἰκὼν τῆς πλουσίας καὶ χαριέσσης δο-  
 » κίμου γλώσσης τῶν Ἀθηναίων. Οὐδὲν λοιπὸν τοῦ-  
 » του φυσικώτερον, ἢ ὅτι οἱ Ἑλληνες, λαὸς κατ' ἐξο-  
 » χὴν λατρεύσας τὸ καλόν, ἐνόμιζαν, ὅτι ἡδύναντο  
 » νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν θεῖαν τῶν ἐνδόξων πατέρων  
 » γλῶσσαν. Ἐχθονοῦσαν δ' εἰς τοῦτο τὸ μὲν ὑπὸ τῆς  
 » παρατηρήσεως, ὅτι τὰ διάφορα νέα ἰδιώματα δὲν  
 » παρήλλαδον ἐτι πολὺ ὡς πρὸς τοὺς τύπους τοῦ-  
 » λάχιστον τῆς δοκίμου, τὸ δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἐλπίδος,  
 » ὅτι σὺν τῇ ἐπανόδῳ τῆς καθαρᾶς καὶ δοκίμου  
 » γλώσσης θὰ ἐπανήρχοντο καὶ οἱ ἐνδοξοὶ καὶ παρα-  
 » γωγοὶ ἀριστουργημάτων ἀρχαῖοι χρόνοι, ἐπειδὴ  
 » τὴν στερωσὶν τῶν χρόνων αὐτῶν ἀπέδιδον καὶ εἰς  
 » τὸ ἄμωρον τῆς γλώσσης. Ἀκολουθοῦντες δὲ τῇ ὑπὸ  
 » τῆς ἰστορίας καὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν πόθων αὐτῶν  
 » δεικνυομένη ὁδῷ ταύτῃ ἤρχισαν νὰ μελετῶσιν ἐπι-  
 » μελέστερον τὰ παλαιὰ συγγράμματα καὶ δεικνύουσι  
 » τὰς ἐν αὐτοῖς ἀρετὰς ἐν τε τῇ λεκτικῇ καὶ τῇ πλο-  
 » κῇ καὶ τῇ φυσικῇ ἐκφράσει καὶ τοῖς τοιοῦτοις, νὰ  
 » προσκαλέσωνται δὲ τοὺς νεωτέρους ἐπὶ τὴν μίμησιν  
 » αὐτῶν. Ἐντεῦθεν ὁ Δίδυμος ἔγραψε. «Περὶ διεφθο-  
 » ρίας λέξεως», ἀλλὰ πρῶτος, οὐ τὰ ἔργα ἐσώθησαν  
 » ἡμῖν, ἐπιχειρήσας τούτῳ, ἥτο Διονύσιος ὁ Ἀλι-  
 » καρναεὺς γράψας πλὴν ἄλλων τὸ «περὶ συνθέσεως  
 » ὀνομάτων βιβλίον του. . . . . Τῇ τάσει δὲ ταύτῃ  
 » ἠκολούθησαν ἕκτοτε καὶ ἄλλοι, βραδύτερον δὲ καὶ  
 » αὐτοκράτορες ἐπεκούρησαν, καὶ τότε ἀνεφάνησαν  
 » καὶ συγγραφεῖς κατ' ἀπομίμησιν τῶν Ἀττικῶν γρά-  
 » ψαντες καὶ Ἀττικισταὶ λεγόμενοι, καὶ γραμματικοὶ  
 » καὶ λεξικογράφοι καὶ λοιποὶ, οἷον Τίμαιος, Ἀπολ-  
 » λώνιος, Ἡρωδιανός, Ἀμμώνιος, Μοῖρις, Φρύνιχος  
 » καὶ λοιποὶ μέχρι Θωμᾶ τοῦ Μαγίστρου καὶ Μοσχό-  
 » πούλου. . . . . Ὁ γραπτὸς λοιπὸν λόγος, ἐντὸς  
 » τῶν κανόνων τῆς γραμματικῆς ταριχευθεὶς, μετε-  
 » δίδετο ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν δι' ὅλου τοῦ Βυζαν-  
 » τιακοῦ αἰῶνος ».

«Ὡστε ὁ πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν ζῆλος οὐ  
 μόνον οὐδέποτε ἐξέλιπεν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας καὶ ὁ-  
 σμηραὶ νῦξανεν· ἡ νεολαία ἐπιμελῶς ἐδιδάσκετο  
 ὅπως ποιῆται χρῆσιν γλώσσης ὡς οἷόν τε καθαρευού-  
 σης καὶ πρὸς τὴν Ἀττικὴν προσεγγιζούσης καὶ ἑ-  
 καστός ἐφιλοτιμεῖτο ὅπως ἀποφεύγῃ μὲν τύπους χυ-  
 δαίους καὶ ἀδοκίμους, ποιῆται δὲ χρῆσιν τῶν δοκί-  
 μων καὶ γραμματικῶς ὀρθῶς ἐχόντων. Τοιαύτης δὲ  
 γλώσσης χρῆσις ἐγένετο καὶ ἐν τοῖς διδακτικοῖς καὶ  
 ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ  
 Πολιτείᾳ. Ἀλλ' ἐνῷ ἀκριβῶς συνετελοῦντο ταῦτα,  
 ἐνῷ κατὰ Φρύνιχον ἐξηλληνίζετο καὶ ἐξηττικίζετο  
 τὸ βασιλικὸν δικαστήριον, ἡ λαλουμένη κυρίως τοῦ  
 λαοῦ γλῶσσα οὔτε ἐξηλληνίζετο οὔτε ἐξηττικίζετο ἐξ  
 ἴσου καὶ ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν γραπτὴν, τὴν  
 γλῶσσαν τῶν λογίων, ἀλλ' ὅμως τούναντίον ἐγκα-  
 τελεῖπετο τῇ ἑαυτῆς τύχῃ. Ἀκριβῶς δὲ, ὡς ὀρθῶς  
 παρατηρεῖ ὁ κ. Γ. Χατζιδάκης, ἐξελληνισμός, κα-  
 θαρισμός, μόρφωσις τοῦ γραπτοῦ λόγου οὐδὲν ἄλλο  
 βεβαίως δύναται νὰ σημαίῃ ἢ ἀπομάκρυνσιν αὐτοῦ  
 (οὐχὶ ὅμως καὶ τέλειον χωρισμὸν) ἀπὸ τῆς καθωμι-  
 λημένης, ἥτις, οὕτως ἑαυτῇ ἐγκαταλειπομένη καὶ  
 ἐλάχιστα ὑπὸ τῆς γραπτῆς ἐπηρεαζομένη ἀνεξαρτή-  
 τως ταύτης ἰδίᾳ ἀκολουθεῖ πορείᾳ καὶ ἰδίας τυγχάνει  
 ἀναπτύξεως. Ὡστε ὡς ἐκ τῶν εἰρημένων ὁπλον γί-

νεται διὰ πάντων τῶν αἰώνων πᾶσα πνευματικὴ τοῦ  
 ἡμετέρου ἔθνους μόρφωσις, πᾶσα πνευματικὴ αὐτοῦ  
 κινήσις στενωδῶς συνεδέετο μετὰ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ  
 γλώσσης καὶ ἐπειδὴ οὐδέποτε ἐστέρησεν ἐντελὴς  
 τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα, οὐδέποτε ἐξέλιπεν ὁλοσχερῶς ἡ  
 παραγωγὸς αὐτοῦ δύναμις καὶ ἐπομένως ἡ πνευμα-  
 τικὴ αὐτοῦ ἀνάπτυξις καὶ μόρφωσις, ἔπεται ὅτι οὐ-  
 δέποτε ἐξέλιπε καὶ ὁ μετὰ τῆς ἀρχαίας δεσμός τῆς  
 ἐκάστοτε φάσεως τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, καθ' ὅσον  
 μάλιστα ἐκ τῆς κλασικῆς γλώσσης, ὡς ἐκ πηγῆς ἀ-  
 νεξαντλήτου, ὡς ἐκ πανθαλσίας, ἠρύοντο ἐκάστοτε  
 ἄφθονον πνευματικὴν τροφήν, αὕτη ἦν τὸ ἐλατήριον  
 τῆς ἐκάστοτε πνευματικῆς κινήσεως, αὕτη περιεῖχε  
 τὸ ἱερὸν πῦρ, ὅπερ ἐθέρμαινε τὰς καρδίας τῶν πάν-  
 των, αὕτη ἐμόρφευε καὶ ἐξηνυγνίζε τὴν καρδίαν,  
 αὕτη διέπλασσε τὸ ἦθος, τὸν χαρακτῆρα, αὕτη διὰ  
 τῆς ἀρμονικῆς καὶ ἀπαραμίλλου αὐτῆς κατασκευῆς,  
 διὰ τῆς γλυκειᾶς καὶ λεπτῆς αὐτῆς χάριτος, διὰ  
 τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ εὐρυθμίας αὐτῆς, διὰ τῶν  
 ὑψηλῶν καὶ ἀληθῶν ἰδεῶν τῶν δι' αὐτῆς διαιωνι-  
 σθεισῶν ἀνύψου τὸ πνεῦμα μέχρι τοῦ ὑψίστου κα-  
 λοῦ, ἀγαθοῦ καὶ τελείου.<sup>1</sup> Εὐνόητον ἄρα τυγχάνει  
 τίνος ἕνεκα οὐδέποτε ἐξέλιπεν ἡ διδασκαλία τῶν  
 ἀρχαίων Ἑλλήνων δοκίμων ποιητῶν καὶ πεζογράφων  
 οὐ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑ-  
 σπερίοις ἐκείνοις, οἵτινες τῇ ἀθανάτῳ ἡμῶν γλώσσῃ  
 ὀφείλουσι τὰ πρῶτα ἔχρη τῆς διαπαιδαγωγικῆς καὶ  
 τοῦ ἐκπολιτισμοῦ αὐτῶν. Σημειωτέον δ' ὅτι ἡ διδα-  
 σκαλία τῶν κλασικῶν συγγραμμάτων, ποιητῶν τε  
 καὶ πεζῶν, παρ' ἡμῖν δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν  
 διάπλασιν τοῦ πνεύματος, τὴν μόρφωσιν τῆς καρ-  
 δίας, τῶν ἠθῶν, τοῦ χαρακτῆρος, ἀλλ' ἐσκόπει  
 προσέτι, καὶ πολὺ μάλιστα, ὅπως οἱ διδασκόμενοι  
 καὶ πρακτικῶς ἐξασκῶνται γράφοντες τε καὶ λαλοῦν-  
 τες ἐν τῇ ἀρχαίᾳ, ἢ ἐν γλώσσῃ ὡς οἷόν τε ἀρχαί-  
 ζούσῃ. Ἀλλῶς τε τοῦτο καὶ ἀπῆται ἡ φυσικὴ τῶν  
 Ἑλλήνων καλαισθησία. Πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἐπομένως  
 ἔτεινον πάντες οἱ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων (ἄφου  
 μάλιστα καὶ Ῥωμαῖοι ἔγραψαν καὶ ἐλάλησαν ἐλληνι-  
 στί) καὶ αὐτοὶ ἐτι οἱ καὶ μικρὰς τινος παιδείας ἀ-  
 ξιωθέντες. Καὶ διατὶ ὅχι, ἀφου ἡ γλῶσσα αὕτη μεθ'  
 ἀπάσας τὰς περιπετείας αὐτῆς ἐτροποποιήθη μὲν  
 σπουδαίως σὺν τῷ χρόνῳ, οὐδέποτε ὅμως ἐξέλιπε  
 τέλειον, καὶ σήμερον μάλιστα καὶ μέγα μέρος πε-  
 ρισώζεται ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ ὡς γλῶσσα ζῶσα  
 καὶ οὐχὶ νεκρά, ὡς τινες οὐ μόνον ξένοι, ἀλλὰ δυσ-  
 τυχῶς καὶ ἡμετέροι ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦσιν αὐ-  
 τήν; διατὶ ὅχι, ἀφου ἕκαστος, πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν  
 αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τοῦ τελείου καὶ καλοῦ ἔχων, πρὸς  
 ταύτην φυσικῶς καὶ τείνει, ἐὰν βεβαίως αἰσθάνηται  
 τί ἐστὶ τέλειον καὶ καλόν; Οὕτω παρήλθον ὑπὲρ  
 τοὺς δέκα καὶ ἐξ αἰῶνας (χωρὶς ποτε ὁ Ἑλλήν ν' ἀ-  
 ποσπασθῇ παντελῶς τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ γλώσσης καὶ  
 νὰ συλλάβῃ ποτε τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ καθωμιλημένη

1) Ἐνεκα τῶν προτερημάτων αὐτῆς τούτων ἀπαραμί-  
 λος ἀποβαίνουσα ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ καὶ ἀρίστη πρὸς δια-  
 παιδαγωγητὴν οὐ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ σύμπαντος τοῦ  
 κόσμου, μεθ' ὅλων τῶν νῦν γιγαντιαίων πολιτισμῶν, ἔπεται  
 ὅτι καὶ ἀπαραίτητος καὶ ἀναγκαστάτης ἐστὶ πάντοτε  
 πρὸς διδασκαλίαν ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις, καίτοι πολλὰ γί-  
 νονται καὶ ἰσχυρὰ ἀντενέργειαι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων αὐτῆς.



ἡδύνατο καὶ μόνῃ νὰ μορφώσῃ αὐτόν), ὁπότε πλέον ἐν Κύπρῳ καὶ Κρήτῃ ἔνεκα λόγων ἱστορικῶν καὶ ἄλλων ἐν τῇ συγγραφῇ βιβλίων ἐγένετο χρῆσις τῆς καθωμλημένης ἀπαραλλάκτως, ὥστε καὶ ἐλαβεῖτο. Πάντα δὲ τὰ τῆς προηγουμένης Βυζαντιακῆς ἐποχῆς φιλολογικὰ ἔργα καὶ αὐτὰ ἐτι τὰ τοῦ Πτωχοπροδρόμου, Σπανέα, Γεωργιλλᾶ καὶ τῶν λοιπῶν εἰσιν ἢ καθαρῶς ἀρχαῖκά, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἀνάμικτα, ὥς περιέχοντα λέξεις, τύπους, φράσεις, συντάξεις καὶ τὰ τοιαῦτα ἐκ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς ἐκάστοτε καθωμλημένης.

## Α. Η. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ.

(Ἄκολουθεῖ).

Ο ΕΝ ΤΟΙΣ "ΗΘΙΚΟΙΣ," ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΤΟΥ ΧΑΙΡΩΝΕΩΣ  
ΘΗΣΑΥΡΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΩΝ ΓΝΩΣΕΩΝ\*

94. Ἐχῶ μάρτυρα Εὐριπίδην τὸν σοφόν, λέγοντα

Δυσὸν λεγόντοιν, θατέρου θυμουμένου,  
ὃ μὴ ἀντιτείνων τοῖς λόγοις, σοφώτερος.

95. Τὸν βίον ἀτρύφητον ἀσκεῖν, τὴν γλῶτταν κατέχειν, τῆς ὀργῆς ὑπερῶν γίγνεσθαι, τῶν χειρῶν κρατεῖν.

96. Τὸ ἀόργητον ἄνδρος ἐστὶ σοφοῦ.

97. Πειρατέον τὸ πολὺ τῆς ἀκρατοῦς καὶ μαινομένης ὑφαίρειθαι ὀργῆς.

98. Τὸ τῆς γλώττης κρατεῖν, εἴτις μικρὸν καὶ φαῦλον ὑπέληψε, πλείστον διαμαρτάνει τοῦ δέοντος.

99. Σοφὸν καὶ εὐκαιρὸν ἡ σιγὴ καὶ παντὸς λόγου κρείττων.

100. Σιωπήσας μὲν οὐδεὶς μετενόησε, λαλήσαντες δέ, παμπληθεῖς.

101. Τὰ μὲν τῶν παιδῶν πλημμελήματα μικρὰ καὶ παντελῶς εἰσιν ἰάσιμα, παιδαγωγῶν ἴσως ὀλιγοῖα καὶ διδασκάλων παραγωγῆς ἀνηκουστία· τὰ δὲ τῶν ἤδη νεανισκευομένων ἀδικήματα πολλὰκις ὑπερφυᾶ γίνονται καὶ σφέτλια· ἀμετρία γαστρός, καὶ κλοπαὶ πατρῶν χρημάτων, καὶ κύβοι, καὶ κῶμοι, καὶ πότος καὶ παρθέτων ἔρωτες καὶ γυναικῶν οἰκοφθοραὶ γαμετῶν.

102. Τὰς τούτων (τῶν νεανισκευομένων) ὁρμάς ταῖς ἐπιμελείαις δεσμεύειν καὶ κατέχειν προσήκει.

103. Ἀταμίευτον τῶν ἡδονῶν ἡ ἀκμὴ, καὶ σκιρτητικὸν καὶ χαλινοῦ δεόμενον.

104. Δεῖ τοὺς ἔμφρονας πατέρας παρὰ τοῦτον μάλιστα τὸν καιρὸν (τὸν τῆς νεανικῆς ἡλικίας) φυλάττειν, ἐγρηγορέναι, σωφρονίζειν τοὺς μεираκίσκους, διδάσκοντας, ἀπειλοῦντας, δεομένους, συμβουλευόντας, ὑπισχνουμένους, παρδείγματα δεικνύντας.

105. Δύο ὥσπερ ἐι στοιχεῖα τῆς ἀρετῆς εἰσιν, ἐλπίς τε τιμῆς καὶ φόβος τιμωρίας.

106. Ἡ μὲν (ἐλπίς τιμῆς) ὁρμητικωτέρους (τοὺς νεανίσκους) πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων ἢ δὲ (τιμωρία) ὀκνηροὺς πρὸς τὰ φαῦλα τῶν ἔργων ἀπεργάζεται.

107. Καθόλου ἀπείργειν προσήκει τοὺς παῖδας τῆς πρὸς τοὺς πονηροὺς ἀνθρώπους συνουσίας· ἀποφέρονται γάρ τι τῆς τούτων κακίας.

108. Δεῖ τῆς δικαιοσύνης πλείστον λόγον ποιεῖσθαι.

109. Δεῖ φεύγειν ἀργίαν καὶ προνοεῖν.

110. Προχείρως οὐ δεῖ συναλλάσσειν.

111. Δεῖ τὸν βίον ἐπιτηδεύειν καὶ μὴ δεσμῷ προσάπτειν αὐτόν.

112. Μὴ ἐρεθίζειν θυμούμενον, ἀλλ' ὑπείκειν τοῖς ὀργιζομένοις.

113. Μὴ βλάπτειν τὴν ψυχὴν, ταῖς φροντίσιν αὐτὴν κατατρύχοντα.

114. Εἰς πονηρὰν ψυχὴν ἀστείον λόγον ἐμβάλλειν οὐ προσήκει.

115. Ὁ λόγος τροφή τῆς διανοίας, τοῦτον δ' ἀκάρητον ἢ πονηρίαν ποιεῖ τῶν ἀνθρώπων.

116. Ἀπάντων μὲν τῶν πονηρῶν ἀπάγειν δεῖ τοὺς παῖδας, μάλιστα δὲ τῶν κολάκων.

117. Γένος οὐδὲν ἐστὶν ἐξωλέστερον, οὐδὲ μᾶλλον καὶ θάττον ἐκτραχηλίζον τὴν νεότητα, ὥς τῶν κολάκων, οἱ καὶ τοὺς πατέρας καὶ τοὺς παῖδας προρρίζουσιν ἐκτρίβουσι, τῶν μὲν τὸ γῆρας ἐπίλυτον, τῶν δὲ τὴν νεότητα ποιοῦντες, τῶν δὲ συμβουλευμάτων δέλεαρ ἀφύλακτον προτείνοντες τὴν ἡδονήν.

118. Τοῖς παισὶ τοῖς πλουσίοις οἱ πατέρες νήφειν παραινοῦσιν, οἱ δὲ (κόλακες) μεθύειν· σωφρονεῖν, οἱ δὲ ἀσελγαίνειν· φυλάττειν, οἱ δὲ δαπανῶν· φιλεργεῖν, οἱ δὲ ραθυμεῖν· «Στιγμὴ χρόνου πᾶς ὁ βίος» ἐστὶν (λέγοντες)· «ἔζη καὶ οὐ παραλίην προσήκει. » Τί δὲ φορτιστέον ἡμῖν τῶν τοῦ πατρὸς ἀπειλῶν; » Κρονόληρος καὶ σοροδαίμων ἐστὶ, καὶ μετέωρον αὐτὸν ἀράμενοι, τὴν ταχίστην ἐξοίσωμεν κτλ. ».

119. Μιᾶρὸν τὸ (τῶν κολάκων) φῦλον· ὑποκριταὶ φιλίας, ἀγευστοὶ παρρησίας, πλουσίῳ μὲν κόλακες, πενήτῳ δὲ ὑπερόπται, ὥς ἐκ λυρικῆς τέχνης ἐπὶ τοὺς νέους ἀγόμενοι, σεσηρότεροι δὲ οἱ τρέφοντες γελῶσι, καὶ ψυχῆς ἐποβολήματα καὶ νόθα μέρη βίου. Ὡστε, εἴ τῳ μέλει τῶν πατέρων τῆς τῶν τέκνων εὐαγωγίας, ἐκδιωκτέον τὰ μυστὰ ταῦτα θρέμματα· ἐκδιωκτέον δὲ καὶ τὰς τῶν συμφοιτητῶν μοχθηρίας· καὶ γὰρ οὗτοι τὰς ἐπεικεστάτας φύσεις ἱκανοὶ διαφθείρειν εἰσὶ.

120. Οὐδὲ πάλιν τοὺς πατέρας ἀξιώ τελέως σκληροὺς καὶ τραχεῖς εἶναι τὴν φύσιν, ἀλλὰ πολλοῦ καὶ συγχωρῆσαι τινα τῷ νεωτέρῳ τῶν ἀμαρτημάτων, καὶ ἑαυτοὺς ἀγαμυρῆσκειν, ὅτι ἐγένοντο νέοι.

121. Καθάπερ ἱατροὶ τὰ πικρὰ τῶν φαρμάκων τοῖς γλυκεῖσι χυμοῖς καταμιγνύντες τὴν τέρψιν ἐπὶ τὸ συμφέρον εὖρον πάροδον, οὕτω δεῖ τοὺς πατέρας τὴν τῶν ἐπιτιμημάτων ἀποτομίαν τῇ πρῶτῃ μι-

\*) Ἦδε ἀριθ. 14, σελ. 265—266.